

ІНТЕРАКТИВНО-КОМУНІКАТИВНИЙ СПОСІБ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ АВТОМОБІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

INTERACTIVE-COMMUNICATIVE METHOD FOR FORMATION OF READINESS OF FUTURE ENGINEERED AUTOMOTIVE INDUSTRY TO PROFESSIONAL SELF-REALIZATION

Проаналізовано наукові підходи й наведено авторське визначення поняття «готовність майбутніх інженерів до професійної самореалізації». Розкрито педагогічну значущість і складові інтерактивно-комунікативного способу формування майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації. Наведено приклади організації комунікативної взаємодії між студентами та викладачами на автоматизованому рівні.
Ключові слова: самореалізація особистості, готовність, професійна підготовка студентів, колективна розумова діяльність.

Проанализированы научные подходы и приведено авторское определение понятия «готовность будущих инженеров к профессиональной самореализации». Раскрыты педагогическая значимость и составные интерактивно-коммуникативного способа формирования будущих инженеров автомобильной отрасли к профессиональной само-

реализации. Приведены примеры организации коммуникативного взаимодействия между студентами и преподавателями на автоматизированном уровне.

Ключевые слова: самореализация личности, готовность, профессиональная подготовка студентов, коллективная мыслительная деятельность.

Scientific approaches are analyzed and the author's definition of the concept "readiness of future engineers for professional self-realization" is given. The pedagogical significance and the composite interactive and communicative ways of forming future engineers of the automobile industry to professional fulfillment are revealed. Examples of the organization of communicative interaction between students and teachers at the automated level are given.

Key words: personal fulfillment, readiness, professional training, collective thinking.

УДК 378.14

Коломієць О.В.,
 здобувач кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи,
 Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Зміни, що відбуваються в автомобільно-дорожній галузі, пов'язані з потребами населення України мати належне транспортне обслуговування й гарантії безпеки пересування за обраним маршрутом. Нині небезпечно стало користуватися суспільним транспортом, водити машини й навіть переходити дорогу або стояти на зупинці. Складається враження, що до професійної діяльності працівників автомобільного транспорту недостатньо готували, не переконували їх у тому, що людський фактор безпечності й задоволення послугами виробників новітньої техніки, перевізників, диспетчерів є головним і матеріально виправданим. Процеси інтеграції вітчизняного й зарубіжного досвіду, розроблення й упровадження міжнародних стандартів виробництва, підвищення ролі людського фактора у створенні виробничого продукту, широка інформатизація всіх ланок виробництва зумовлюють необхідність перегляду позицій щодо професійної підготовки майбутніх інженерів автомобільної галузі.

У підготовці до професійної самореалізації майбутні інженери мають навчитися вирішувати професійні завдання, будувати взаємодію між партнерами на засадах розуміння потреб кожної виробничої сторони, спілкуватися на високому професійному рівні й дотримуватися мовленнєвого етикету. Завдяки цьому мають відбуватися ділові партнерські переговори, міжкультурний діалог у виробничій сфері, що й забезпечить успіх професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Близькими до теми дослідження є наукові праці, в яких акцентовано на практичній підготовці майбутніх інженерів, її модернізації до нових виробничих умов, розвитку та самовдосконалюванні особистісно-професійних якостей фахівців (О. Ануфрієва, М. Беленков, Н. Брюханова, Р. Горбатюк, О. Гура, В. Дуганець, О. Ігнатюк, О. Кіріленко, А. Крохмаль, Н. Кузьменко, Ю. Кучеренко, О. Марченко, О. Мельниченко, М. Михайлюк, А. Нізовцев, В. Пономарьова, С. Рідкозубова, Г. Романовський, Н. Руденко, В. Стрельников, Ю. Триус).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У законах України «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» (2012), «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017) акцентовано на важливості створення належних умов для професійної підготовки майбутніх фахівців, що забезпечує їхню готовність до успішної професійної діяльності, проте поза увагою залишаються питання стосовно ефективних і мобільних шляхів формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації.

До того ж у названих вище педагогічних дослідженнях не приділялася увага вивченню й розробленню способів формування готовності майбутніх інженерів до професійної самореалізації.

Мета статті – розкрити педагогічну значущість і зміст інтерактивно-комунікативного способу формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації.

Виклад основного матеріалу. На основі проведеного нами аналізу наукової літератури з питань формування готовності майбутніх фахівців до професійної самореалізації (І. Сірак, Н. Сегеда, Л. Служинська, М. Ярославцева) ми визначаємо готовність майбутніх інженерів до професійної самореалізації як особистісно-професійне новоутворення, котре становлять мотиваційна спрямованість особистості на пізнання й розкриття внутрішнього потенціалу в професійній підготовці, професійні знання й уміння специфіки інженерної діяльності, зокрема в автомобільній галузі, навички рефлексивної діяльності, емоційної стійкості, самоконтролю. Готовність майбутніх інженерів до професійної самореалізації як мета і результат професійної підготовки має формуватися впродовж усього періоду навчання в закладах вищої технічної освіти (ЗВТО). Однак, як свідчить досвід практичної роботи, організація освітнього процесу спрямована на предметне засвоєння студентами навчального матеріалу відповідно до освітньо-професійних програм із відповідних дисциплін. Мета та завдання професійної самореалізації майбутніх інженерів залишаються недостатньо визначеними, а зміст – поверховим і «мало олюдненим». Тому в дослідженні теоретично обґрунтовуємо способи формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації, а саме – інтерактивно-комунікативний спосіб.

Пояснимо педагогічну значущість інтерактивно-комунікативного способу формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації. Сучасне поняття «інтерактивність» означає здатність людей взаємодіяти між собою; загалом взаємодію між об'єктами; принцип організації системи, завдяки якому мета досягається інформаційним обміном елементів цієї системи. Елементами інтерактивності є всі складові взаємодіючої системи, за допомогою яких відбувається взаємодія з іншою системою (людиною як користувачем). Тому термін «інтерактивна взаємодія» вважаємо тавтологією двох слів з однаковим значенням. Однак деякі вчені використовують таке словосполучення в педагогічних дослідженнях. Окрім того, дослідник О. Малихін [2] розкриває психолого-педагогічні аспекти зазначеного поняття як можливість безпосередньої практичної діяльності студентів із самостійного засвоєння навчального матеріалу під час суб'єкт-суб'єктного діалогу; упровадження елементів взаємонавчання, взаємоконтролю, що спонукають і стимулюють процеси самості студентів; створення соціокогнітивних конфліктів, які надають можливість вийти на рефлексивну позицію студентів у фаховій підготовці; опрацювання навчальної інформації в різних формах і на різних рівнях.

У дослідженні покладаємося на думку С. Сисоєвої [8], яка об'єктивізує нашу увагу на одному із

способів організації освітньої діяльності як інтерактивному навчанні суб'єктів освітнього процесу, котре здійснюється з урахуванням їхніх інтересів і потреб, життєвого й професійного досвіду та відбувається у формах партнерської взаємодії. Інтерактивний обмін інформацією між суб'єктами освітнього середовища активізує їхній внутрішній потенціал через діалог, полілог, педагогічне спілкування, спільне виконання поставлених завдань.

Педагогічна значущість формування інтерактивності як особистісно-професійної риси сучасного інженера полягає в тому, що такий фахівець має оволодіти під час освітнього процесу не лише знаннями про інтерактивні методи та форми навчання й виховання особистості, але й уміннями розкривати власний потенціал рівноцінної й партнерської взаємодії з колегами, встановлювати й дотримуватися ділових стосунків в обраній професії. До речі, у проведених дослідженнях нерідко згадується про використання інтерактивних форм і технологій, наприклад, у процесі організації колективної творчої співпраці з метою формування професійного самоствердження студентів ЗВТО в процесі позааудиторної виховної роботи [5]. Проте в таких наукових працях не обґрунтовується зв'язок інтерактивності з процесами самості майбутніх фахівців (самопізнання, самовдосконалювання, саморозвиток, самоствердження). Наприклад, Н. Кузьменко наголошує на тому, що професійне самоствердження зазначених вище студентів є лише їхнім прагненням «до забезпечення високого рівня професійно-технічної компетентності, активної професійної позиції, домагань до технічних нововведень, творчого ставлення до вирішення професійних завдань, самосприйняття професійних досягнень, їх об'єктивної самооцінки, що дасть змогу отримати суспільно-професійне визнання та задоволення від виконання професійних обов'язків» [5, с. 7]. Дійсно, мотиваційна сфера людини є цілком сильною та рушійною силою до здійснення професійної діяльності, але її складові – потреби, мотиви, інтерес, цінності – не забезпечують компетентності фахівця, тим паче його становлення й утвердження в особистому й професійному житті. Для цього необхідні глибокі професійні знання й уміння фахівця, сформована «Я»-концепція, з позиції якої він може проаналізувати власні дії, подивитися на себе з позиції іншої людини, проектувати майбутню кар'єру й успіх.

На нашу думку, інтерактивність є такою особистісною рисою людини, яка допомагає їй правильно співвіднести знання про себе з думкою інших людей, порівняти їх, оцінити позитивні й негативні дії й відкоригувати власну поведінку. У разі вивчення готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації такий зв'язок є цілком необхідним. Доведемо це на прикладі аналізу результатів пілотного дослідження,

проведеного зі студентами механічного факультету Харківського національного автомобільно-дорожнього університету (усього – 72 особи). Студентам запропонували ранжувати особистісно-професійні якості інженера автомобільної галузі, які забезпечують ефективність взаємодії на всіх ланках транспортного обслуговування [3]. Відповіді студентів свідчать про те, що на першому місці є здатність інженера автомобільної галузі зрозуміти потреби населення й задовольнити їх на високому рівні (57 %), на другому місці – наявність високого рівня самоконтролю й емоційної стійкості у вирішенні робочих ситуацій, особливо в непередбачуваних обставинах (29 %), на третьому місці – адекватне реагування на зауваження колег щодо недоліків у роботі, визнання своїх помилок, прагнення до високих результатів і набуття авторитету в професійному середовищі (14 %). Можна зробити висновки про те, що фахівці пов'язують взаємодію в професійному середовищі з такими особистісними рисами інженера, як самоконтроль та емоційна стійкість, адекватне реагування на зовнішні обставини. Зазначимо, що для них важливою є думка інших людей, яка впливає на хід їхньої професійної самореалізації. Проте бракує звернення майбутніх інженерів до себе, власних ресурсів, комунікативних здібностей, котрі можуть забезпечити нові шляхи вирішення професійних завдань.

Нами розкрито зміст інтерактивно-комунікативного способу формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації, а саме такі складові:

- мотиваційно-цільова – визначеність мети професійної самореалізації та сформованість стійкої мотивації до набуття високих показників у різних видах навчально-пізнавальної діяльності;

- когнітивно-діяльнісна – знання про власні потенційні можливості й уміння розкривати та реалізовувати їх у процесі професійної підготовки, а також розвинені комунікативні здібності й уміння працювати в команді;

- оцінно-коригувальна – сформованість адекватної самооцінки й високий рівень усвідомлених коригувальних дій і поведінки.

Нині особливої уваги заслуговує колективна розумова діяльність працівників автомобільної галузі. На думку вчених [9], така діяльність є вирішенням завдань підвищеної складності, які вимагають підвищеного рівня інтелектуального розвитку, самостійності й мотивації пізнання та творчих здібностей. Заслужують на схвалення завдання на розвиток комунікативності, які пропонує С. Сисоєва [8]. Це такі завдання, спрямовані на розподіл обов'язків у процесі колективної діяльності за зразком спілкування, пошук засобів співробітництва.

У працях М. Кухти, Ф. Майнаєва, Л. Рибалко, І. Чейпеш [1; 6; 10] розглядаються питання органі-

зації комунікативної взаємодії, зокрема, й за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ), що, нашу думку, розширює межі професійної самореалізації суб'єктів освітнього процесу. Безумовно, ефективність освітнього процесу насамперед залежить від ефективності взаємодії його суб'єктів. Нами ІКТ розглянуто як комунікативний канал забезпечення обміну інформацією між учасниками освітнього процесу. Зазначимо, що застосування ІКТ в освітньому процесі спричинило появу нових форм комунікативної взаємодії: викладач – засоби ІКТ – студент/або студенти; студент – засоби ІКТ/або студенти.

Комунікація є зв'язком, який забезпечує процес обміну інформацією, а комунікативність – здатністю до зв'язку, тобто до комунікації. Взаємодія, за В. Сергєєвою [7], є системою взаємозумовлених дій, де на кожну дію є відгук – відповідна дія. Інакше кажучи, взаємодія – це низка обміну впливів між учасниками освітнього процесу, спрямованих на отримання бажаного результату. Відповідно, комунікативна взаємодія – це динамічний процес обміну інформацією між суб'єктами, який передбачає формування ними повідомлення, передавання й осмислення його. Засоби ІКТ у комунікативному ланцюгу виступають комунікативним каналом передавання інформації. Завдання викладача полягає у виборі оптимального провідника в інформаційний світ між існуючим арсеналом апаратних, програмних і мережних засобів ІКТ, які мають забезпечувати, по-перше, швидкий, зручний і легкий доступ до актуальної для студентів інформації, а по-друге, зворотний зв'язок. Саме зворотний зв'язок є тим компонентом, що засвідчує якість навчання із застосуванням ІКТ. Він є зворотною дією результату процесу навчання на саме навчання, тобто інформацією про його ефективність або неефективність. Такими провідниками, що певною мірою відповідають окресленим критеріям, є блог викладача, QR-коди, навчальна on-line-платформа Nearpod.

На основі аналізу робіт О. Кіріленко [4] зазначимо, що інтерактивне навчання відбувається під час навчальної практики, наприклад виконання завдання здійснюється в групі. Слушним є те, що в межах групи чітко розмежовувалися завдання кожного учасника та встановлювався ступінь його індивідуальної відповідальності за свою частину роботи. Позитивним є те, що в такому випадку автор реалізував принцип індивідуального підходу до навчання. Однак незрозуміло, як розподілялися навчальні завдання, за якими критеріями та показниками визначався ступінь індивідуальної відповідальності студентів. Цінним є те, що студенти виконували професійні ролі, входили в образ аналітика, архітектора, тестувальника. Така організація взаємодії у групі давала змогу студентам колективно вирішувати професійні завдання. У межах навчальної практики студенти виконували такі

ролі, як аналітик – розробляв вимоги користувача, виконував аналіз, проектування, реалізацію, тестування; архітектор – розробляв архітектуру системи, специфікацію інтерфейсів, виконував аналіз, проектування, реалізацію, тестування; тестувальник – розробляв плани верифікації, виконував верифікацію системи, аналіз, проектування, реалізацію, тестування. На наш погляд, доцільно було б описати, як студенти обирали собі роль, пов'язували таку процедуру з власним потенціалом.

Коментуючи зміст такої інформації, зазначимо, що практиці організації взаємодії між студентами на засадах співробітництва й партнерства бракує врахування рівнів професійної самореалізації студентів. Студенти вагаються зіставляти власні потенційні можливості з вимогами й функціональними обов'язками працівників автомобільної галузі.

Висновки. Отже, формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації є цілеспрямованим процесом, ефективність якого забезпечують інтерактивні методи та форми навчання та організація комунікативної взаємодії з використанням ІКТ.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є розроблення педагогічних умов реалізації технології формування готовності майбутніх інженерів автомобільної галузі до професійної самореалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Майнаєв Ф.Я. Організація комунікативної взаємодії між викладачем і студентами за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика: мат. III Міжнар. наук.-прак. конф. (м. Харків, 0 квітня 2018 р.). Харків, 2018. С. 275–278.
2. Малихін О.В. Інтерактивна взаємодія суб'єктів організації самостійної навчальної діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі. URL: http://www.rusnauka.com/17_APSN_2009/Pedagogica/47582.doc.htm
3. Марченко О.О. Професійно-важливі якості як основа іміджу майбутнього інженера-механіка. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2014. № 44.
4. Кіріленко О.Г. Організація навчальної практики майбутніх розробників програмного забезпечення. Київський науково-педагогічний вісник: наук. журнал. 2017. № 10 (10). С. 21–27.
5. Кузьменко Н.В. Формування професійного самоствердження студентів технічних університетів у процесі позааудиторної виховної роботи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.07 – «Теорія і методика виховання». Умань, 2014. 20 с.
6. Кухта М.І., Чейпеш І.В. Роль іншомовної комунікації у педагогічному процесі вищої школи. Інноваційна педагогіка: зб. наук. праць. Вип. 2. Одеса, 2017. С. 33–36.
7. Сергєєва В.Ф. Педагогічна комунікативна взаємодія в системі «учитель-учні» та її виховна цінність в умовах спільної творчої праці. Педагогічний часопис Волині. Луцьк: «Вежа-Друк», 2015. № 1. С. 57–63.
8. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посібник. Київ: ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.
9. Скороходов В.А., Шевчук С.П., Шевчук О.С. Інноваційні освітні технології формування у студентів компетентностей роботи в команді. Інноваційна педагогіка: зб. наук. праць. Одеса, 2017. Вип. 1. С. 23–28.
10. Mainaiev F.Ya., Rybalko L.S. Organization of communicative interaction between subjects of educational process in higher education institutions via QR-codes. Educational Studios: Theory and Practice: monograph / edit. by S.T. Zolotukhina, I.M. Trubavina. Prague-Vienna: Premier Publishing, 2018. 420 p. P. 391–398.